

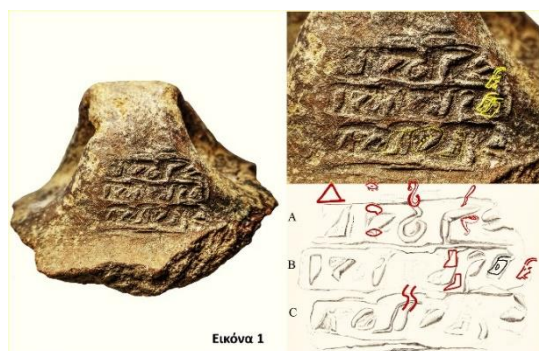
Η δημιουργία της γραφής και των σφραγίδων στο Αιγαίο το 2500 π.Χ

Των Μηνά Τσικρισή
Ερευνητής Αιγαιακών γραφών

Αδαμάντιος Σάμψων
Αρχαιολόγος καθηγητής

Στο άρθρο αυτό γίνεται μια σύντομη αναφορά στον Κυκλαδικό Πολιτισμό με στόχο να γίνει αντιληπτή πως εμφανίζεται η γραφή και η σφραγιδογλυφία στην Πρωτοκυκλαδική ΙΙ περίοδο (2700-2300 π.Χ.). Αφορμή δόθηκε από το πρόσφατο δημοσίευμα όπου μελετώνται δύο αποτυπώματα σφραγίδας σε λαβή μεγάλου πιθαριού, η οποία βρέθηκαν στον οικισμό της Κοίμησης στη Θηρασία, που ανήκει στην Πρώιμη Κυκλαδική ΙΙ περίοδο. Στο κεραμικό θραύσμα διασώθηκαν δύο διαφορετικές σφραγίδες με τα κωδικά ονόματα THS.1 και THS.2, τα οποία σφραγίστηκαν πριν από την όπτηση του πίθου με πηλό από την Νάξο.

Η σφραγίδα THS.1, περιλαμβάνει σύμβολα, ευθυγραμμισμένα σε τρεις σειρές. Το αποτύπωμα ήταν σκόπιμα τοποθετημένο κατά τους μελετητές ώστε να είναι ορατό και να

Εικόνα 1

συμβόλων Κ.Ι γραφής μας οδηγεί στην ιδιοκτήτη ή το περιεχόμενο.

“διαβάζεται” πιο καθαρά, στο πάνω μέρος της λαβής. Τα σύμβολα όπως παρατηρούμε (Εικ.1) στην πρώτη γραμμή Α μπορούν πιθανόν να ταυτιστούν με κόκκινα γράμματα με τα τέσσερα Κρητικά Ιερογλυφικά (Κ.Ι) Δ $\circ$ U S στην δεύτερη γραμμή Β μόνο δύο σύμβολα U S ταυτίζονται, ενώ στην τρίτη γραμμή C αναγνωρίζεται μόνο ένα σύμβολο S . Με βάση αυτές τις παρατηρήσεις η εν σειρά διάταξη των

πιθανή καταγραφή πληροφορίας σχετική με τον

Εικόνα 2α

Η σφραγίδα THS.2, θεωρείται ότι έχει διακοσμητικό ύφος με γεωμετρικά μοτίβα κατά τους ερευνητές. Με βάση παρατηρήσεων που έγιναν στην εικόνα 2α με κόκκινο χρώμα παραθέτουμε όλα τα σύμβολα με τα αντίστοιχα των (Κ.Ι) γραφών. Η εμφάνιση αυτών των συμβόλων που ομοιάζουν με δοχείο με μια γραμμούλα μέσα και μια γραμμή μετά το κάθε σύμβολο είναι πιθανόν να λειτουργεί ως μονάδα χωρητικότητας του μεγάλου πίθου. Έτσι είναι πιθανόν να δηλώνει ότι ο πίθος γεμίζει με πέντε δοχεία τύπου U .

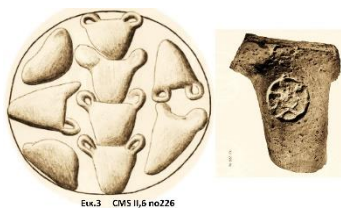
Εικόνα 2β

Μια διαφορετική πιθανή ερμηνεία προκύπτει αν δούμε ανάστροφα αυτό το σφράγισμα. Έτσι στην εικόνα 2β με κόκκινα γράμματα παρατηρούμε μια πιθανή ταύτιση των συμβόλων της επιγραφής THS.2 με αντίστοιχα σύμβολα Κρητικών Ιερογλυφικών και Γραμμικής Α γραφής

Με βάση τα ανωτέρω είναι πιθανόν το ένα σφράγισμα Εικ.2α, μπορεί να δηλώνει με το αριθμό των επαναλαμβανομένων συμβόλων του την χωρητικότητα του Πίθου. Παρόμοια ιδέα εμφανίζεται 1000 χρόνια μετά σε πίθους της

Σαντορίνης, που μελέτησαν Χ.Ντούμας και Α. Κωνσταντινίδης σε άρθρο τους «Σύμβολα και

πίθοι», 1990», όπου απέδειξαν ότι ο αριθμός των ομόκεντρων κύκλων επάνω σε πιθάρια προσδιόριζε την χωρητικότητα τους σε πολλαπλάσια των 12 λίτρων. Παρόμοια σφραγίδα της ΜΜΙ περιόδου με σφράγισμα σε χερούλι πίθου παρατηρούμε στην Εικ.3 όπου παρατηρούμε 7 αγγεία ή καλάθια τα οποία πιθανόν θέλουν να προσδιορίσουν την χωρητικότητα του πίθου που έχει το σφράγισμα

Εικ.3 CMS II,6 no226

Είναι λοιπόν πιθανόν τα πέντε αγγεία που δηλώνει η σφραγίδα **THS.2**, κατά αντιστοιχία, να προσδιόριζε τον όγκο στο πιθάρι το οποίο πιθανά να είχε χωρητικότητας 60 λίτρων. Η άλλη σφραγίδα που φέρει και σύμβολα της γνωστής Ιερογλυφικής γραφής, η οποία είναι οργανωμένη σε τρεις σειρές και περιέχει ένα συλλαβικό κείμενο είναι πιθανόν να προσδιόριζε, το περιεχόμενο, τον ιδιοκτήτη

ή το εργαστήριο κατασκευής του πίθου.

Με βάση τις ανωτέρω παρατηρήσεις στο άρθρο το οποίο δημοσιεύτηκε ηλεκτρονικά από τις εκδόσεις Cambridge University Press: 16 Μαΐου 2025¹, των Κώστα Σμπόνια, Ίριδας Τζαχίλι και Γεωργίας Κορδατζάκη, έρχεται να επιβεβαιώσει την έρευνα μας που δημοσιεύτηκε² πριν δύο χρόνια με θέμα «Σύμβολα Μινωικών Ιερογλυφικών και Γραμμικής Α από την Μήλο στα μέσα της 3^{ης} χιλιετίας π.Χ.». Έτσι η σφραγίδα **THS.1** θα μπορούσε να αντιπροσωπεύει την πρωιμότερη μαρτυρία σφραγίδας γραφής στον Αιγαιακό χώρο, που ενισχύει την άποψη αυτή όπως έχουμε δημοσιεύσει με τα 39 ευρήματα γραφής δύο τάφων από το Ριβάρι της Μήλου. Τα ευρήματα αυτά είναι 18 ακόσμητα ρηχά γυαλιστερά καφέ ή πορτοκαλοκόκκινα κύπελλα, τα οποία φέρουν 12 διαφορετικά χαραγμένα σύμβολα, που επαναλαμβάνονται εγχάρακτα στο κέντρο των μικρών ημισφαιρικών δοχείων. Τα σύμβολα αυτά όπως δημοσιεύσαμε έχουν ομοιότητα και μπορούν να ταυτιστούν με τα συλλαβικά σύμβολα της Γραμμικής Α και Κρητικής Ιερογλυφικής γραφής σε ποσοστό 50% για κάθε γραφή. Τα αποτελέσματα αυτής της μελέτης δείχνουν μια κοινή χρήση των συμβόλων των Κρητικών γραφών περίπου από το 2500 π.Χ.

Ο προβληματισμός μήπως η εμφανιζόμενη γραφή αυτή θα πρέπει να θεωρηθεί κυκλαδική δημιουργία, η οποία σε κάποια φάση διαδόθηκε και στο Μινωικό πολιτισμό. Την ίδια περίοδο στην Κρήτη, παρατηρείται εισβολή πολιτιστικών στοιχείων από Κυκλάδες (ειδώλια, αγγεία ανατολικού τύπου) στην Αγία Φωτιά, Πετράς και Αρχάνες. Στο παρελθόν υπήρξε συζήτηση μεταξύ των ερευνητών σχετικά με την ύπαρξη κυκλαδικών αποικιών στο νησί της Κρήτης (Ντούμας 1976), (Δαβάρας και Betancourt 2004, Betancourt 2008) και (Σάμπσον 1985, 1988).

Τελικά θεωρούμε πιθανόν κατά την επομένη Πρωτοκυκλαδική ΙΙΙ (2300-2000 π.Χ.) περίοδο η οποία χαρακτηρίζεται από σημαντικές αλλαγές, οι οποίες ενδέχεται να οφείλονται σε πολλούς λόγους όπως οι μετακινήσεις πληθυσμών, κλιματικές μεταβολές, κοινωνικές αναταραχές, τεχνολογικές εξελίξεις κ.ά. Την περίοδο αυτή σηματοδοτείται το τέλος μιας εποχής, ενώ παράλληλα διαφαίνεται ότι οι Αιγαιοί μετακομίζουν στο μεγάλο νησί την Κρήτη που είχε φυσικό πλούτο για την ανάπτυξη των κοινωνιών τους μεταφέροντας την αστρονομική, την θεολογική τους κουλτούρα και την πρωτογραφία που είχαν ανακαλύψει από τα μέσα της 3^{ης} χιλιετίας π.Χ.

Η εμφανιζόμενη **Αιγαιακή γραφή στο Ριβάρι της Μήλου** σε συνδυασμό με τα **ευρήματα των δύο σφραγίδων από τον πίθο της Θηρασίας**, επιβεβαιώνουν την άποψη μας, ότι η γραφή εμφανίζεται στον Αιγαιακό χώρο στα μέσα της 3^{ης} χιλιετίας π.Χ, σε σχέση με την καθιερωμένη άποψη που θεωρεί ότι η γραφή πρωτοεμφανίζεται στον Μινωικό Πολιτισμό περί το 2000 π.Χ.

¹ <https://www.cambridge.org/core/journals/annual-of-the-british-school-at-athens/article/early-bronze-age-seal-impressions-from-therasia-new-evidence-for-seal-use-in-the-cyclades-and-the-emergence-of-script-in-an-aegean-context/060184267491CAF4F238CD2C0930DAC9>

² Sampson A, Tsikrakis M. «Symbols of Minoan Hieroglyphic Script and Linear A in Melos from the Middle of 3rd Millennium BC». *Annals Annals of Archaeology* . 2023; 5(1): 01-10.